

ומן עומד בית-כנסת זה. שניהם לא ידעו להשיבני דבר. באולם החדש שממול לא ראיתי קישוט דומה, ובעשרות הצלא שביקרתי בהם בצפון-אפריקה לא מצאתי סמלים אלה.

קשה לקבוע את גילו של הצלא שנעזב. צורות הבניינים ושיטות הבנייה לא נשתנו כאן במשך מאות שנים וכמעט שאין לעמוד על הבדלים בצורה ובחומר בין "קִצְבָה"¹³ קדומה המתמוטטת מרוב זקנה, לבניין חדש, שהוקם זה עתה בשביל פלוגת חיילים צרפתיים או שיכון המושל הצבאי.

אין להניח כי קישוטים אלה צוירו כאן ללא כל קשר למנהג הקדמון — ומאידך איני רואה את הטבעות המקשרות עם העבר הרחוק. לפנינו הברירה: להניח כי זו מסורת מקומית עתיקה מאוד; או שהרעיון הובא על ידי נוסע שנודמן ממרחק רב. לעת-עתה אין באפשרותי להציע פתרון לחידת הסמלים.

ח. ז. הירשברג

חפירות-נסיון בכורנוב (ממפסיס) בשנת 1956

מטרת חפירת-הנסיון בכורנוב (Mampsis) לא היתה בראש וראשונה לחשוף את סודות העיר, אלא להניח יסוד ראשון לידיעה על הכרונולוגיה של חרסי הנגב, בייחוד בתקופות ההלניסטית, הרומאית והביזאנטית, כשלב ראשון לפעולות חקירה של החקלאות הקדומה של אותו אזור. יש להדגיש כי הפעולה היתה מצומצמת מאוד, ובווצה בעזרת תקציב מינימאלי; היא נמשכה אחד-עשר ימים בלבד (17—28 במאי) ועבדו בה ארבעה פועלים, בממוצע, ליום*.

כנקודת בור הנסיון נבחר מקום מאחרי חומת העיר המערבית, 3.40 מ' דרומית מנקודת המפגש עם החומה של רחוב המכוון ממזרח למערב¹. בנקודת הבור, שממדיו היו 5×5 מ', נראה הפרש של 2—3 מ' בין מפלס העיר בפנים ובין מפלס השטח מחוץ לחומה, ועובדה זו הבטיחה עומק מסוים של צבירת שכבות ההתיישבות. נתגלו למעשה שש שכבות בין פני הקרקע לסלע הטבעי, המצוי כאן בעומק של 2.80—3.00 מ'. לסלע זה חדרה החפירה, בגלל צמצום הזמן שברשות החופר, רק על שטח צר

(13) בירה של אזור.

* רצוני להביע כאן תודה לאוניברסיטה העברית אשר מימנה את המפעל בכספי "קרן הנשיא" והמחלקה לארכיאולוגיה; למשרד העבודות הציבוריות בבאר-שבע אשר סיפק את ימי העבודה לחפירה, וכן לממונים על מעברת דימונה ולתושביה על עזרתם והארחתם.

(1) המקום כמעט מערבית מהבנין המבוצר B המסומן על מפת C. E. Kirk

PEQ, 1938, עמ' 217, ציור 2.

למדי, ועליו נגלה, כנראה, קטע של כביש הנמשך באלכסון מצפון-מזרח לדרום-מערב. החרסים משכבה זו היו לרוב מהתקופה הרומאית עם תערובת קלה של חרסים מוקדמים יותר, אולי מתקופת הברזל הקדומה. על השכבה שמעל מפלס זה נמצא פיזור של נתזי אבן גיר חול, שציינו עבודת בנייה, ואחרי הצטברות נוספת של אדמה חולית יושב השטח שנית ונתכסה בשכבה של קריטון רקוע. בתום תקופה של אגירת אדמת-התיישבות נוספת, בא מפלס עם רוכד עבה (10 ס"מ) של חומר שרוף, בו נמצאו שרידי צמחייה (על-פירוב זרדים) מפוחמים רבים. על שכבה זו היתה מונחת כותרת אומנה בסגנון קורינתי מאוחר עשויה שיש לבן; היא היתה, קרוב לוודאי, חלק מכנסייה. סימנים אחרים הצביעו על אפייה של שכבה זו, ואין ספק, למרות צמצום שטח החפירה, שנחרבה העיר, בחלקה או בכללה, לא לפני ראשית המאה ה' לסה"נ. על המפולת הוקם בניין בעל אבני גזית גדולות, ממנו נמצא רק חלק הרוס ברובע הדרומי-המערבי של הבור, והוא עבר מתחת לחומת העיר מערבה. לאותה תקופה היה שייך חלק מכביש סלול שנתגלה בגזרה המזרחית של הבור. מעל מפולת הבניין הוקמה חומת העיר ואחר-כך, על שכבה נוספת של חומר שרוף — בניין לא גדול צמוד למזרח החומה, אולי מגדל, ונספח לו בצד מזרח תנור קטן. השכבה העליונה היתה עשירה באופן מיוחד בחרסים, היא קשורה, למראית-עין, לרשת הרחובות האחרונה של ממפסיס, שעדיין היא נראית על-פני השטח.

מכיוון שהממצאים כעת במיון, מותר להסיק לעת-עתה מסקנות פרוביזוריות בלבד: (א) כל השכבות הן מן התקופה הביזאנטית, מלבד השכבה התחתונה; (ב) חל חורבן חלקי או כללי, — אם כי לא סופי — בעיר, לא לפני ראשית המאה ה' לסה"נ; (ג) החומה היא מתקופה מאוחרת מאוד בתקופה הביזאנטית, ומסתבר שעצמת ההתיישבות של התקופה האחרונה בעיר היתה גדולה; (ד) לא נמצא כל חומר ערבי קדום.

בין הממצאים יש לציין צמיד ברונזה, שני מטבעות, כמות שברי עצמות של חיות ושל בני אדם, והרבה שרידי צמחייה מפוחמים, בעיקר של עצים או של שיחים. כן נתגלו בשכבה המאוחרת ביותר שני חרסים שעליהם כתובות יווניות.

ש. אפל באום

החפירות הארכיאולוגיות ביפו העתיקה

עונת החפירות השנייה ביפו העתיקה החלה ב־21 באפריל 1956, ונסתיימה בסוף חודש יוני. החפירות נערכו מטעם המחלקה לחינוך ולתרבות של עיריית תל-אביב בשיתוף פעולה עם אנגף העתיקות, בהנהלת מר יעקב קפלן. בעבודה הועסקו 40 פועלים וסגל טכני-מדעי בן שמונה אנשים: הגב' חיה קפלן, יונה חורי, יחיאל ארל, מרדכי מגידון, נתן רגנסבורג, אברהם בראונשטיין ויוסף צור.